

29. Neunundachtzigster Jahresbericht der Evangelisch – Lutherischen Mission zu Leipzig (1907). – Leipzig, 1908. – S. 82.

30. Neunundachtzigster Jahresbericht der Evangelisch – Lutherischen Mission zu Leipzig (1907). – Leipzig, 1908. – S. 82.

31. Jahresbericht über die Entwicklung der Schutzgebiete in Afrika und der Südsee im Jahre 1907/1908. Teil B. Deutsch – Ostafrika. – Berlin, 1909. – S. 10.

32. Schlunk Martin: Die Schulwesen in den deutschen Schutzgebieten. – Hamburg, 1914. – S. 23–24.

33. «Der Burenfreund». – № 16. – (1902). – S. 319.

34. Adick, Christel/Mehret, Wolfgang, S. 89.

35. Zechlin Egmont/ Ruppel, Edith: Volksdeutsche Siedlungsversuche in Deutsch – Ostafrika. – Leipzig, 1944. – S. 42.

36. Die deutsche Schutzgebiete in Afrika und Südsee 1910/1911. Amtliche Jahresberichte. (Hrsg. Reichskolonialamt). – Berlin, 1912. – S.10.

Надійшла до редколегії 13.02.2012

УДК 94 (477+475): 070 »1934»

А. Г. Венгер

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЛЬСЬКА УКРАЇНОМОВНА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ГОЛОДУ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1934 р.

Опубліковано матеріали з фонду Комуністичної партії Західної України, які присвячені голоду у Радянській Україні 1934–1935 рр.

Ключові слова: Польща, преса, Україна, СРСР, голод.

Опубликованы материалы из фонда Коммунистической партии Западной Украины, посвященные голоду в Советской Украине 1934–1935 гг.

Ключевые слова: Польша, пресса, Украина, СССР, голод.

The materials from the Foundation of the Communist Party of Western Ukraine dedicated to the famine in Soviet Ukraine 1934–1935 are published.

Key words: Poland, the press, Ukraine, USSR, famine.

Es werden Unterlagen aus dem Aktenbestand der Kommunistischen Partei der Westukraine veröffentlicht, die dem Hunger von 1934-1935 in der Sowjetukraine gewidmet sind.

Schlagwörter: Polen, Presse, Ukraine, USSR, Hunger.

Історія СРСР у 30-х рр. ХХ ст. є однією з драматичних сторінок східноєвропейського простору, якій присвячено сотні наукових публікацій та розвідок. Однією з найбільш популярних дослідницьких тем є історія колгоспного ладу, особливо його початковий період, який пов'язаний з голодомором 1932–1933 рр. Значно менше уваги приділяється голоду 1934–1935 рр., що пов'язано з меншими масштабами у порівнянні з попереднім. Дослідження у цій сфері здійснюються Н. Романець [2] та Р. Круциком [1]. Н. Романець зазначає, що головною причиною голоду стали складні погодні умови, через які південні регіони України втратили значну частину врожаю. Щоб забезпечити запланований валовий збір зерна, ЦК ВКП(б) і РНК СРСР зобов'язали Україну додатково засіяти пізніми зерновими культурами 900 тис. гектарів і виділили для цього насіннєву позику розміром 22,5 тонн. Важливим фактором, який поряд з посухою зумовив низьку врожайність зернових культур, був примітивний рівень агротехніки у більшості колективних об'єднань республіки. Колективні господарства, як правило, не дотримувалися правильних сівобігів, погано обробляли землю й посіви [2].

Запропоновані для розгляду матеріали зберігаються у Центральному державному архіві громадських об'єднань України у фонді № 1. Оп. 2., Комуністична партія Західної України, де у справі 6435 «Західно-Українські буржуазні газети про «голод» на Радянській Україні» містяться виписки газетних статей про голод в Україні. В основному, це матеріали польської україномовної преси, які передруковували статті іноземних видань стосовно голоду в Україні. Підбірка цих матеріалів дозволяє створити уявлення про те, наскільки західноєвропейська громадськість була проінформована стосовно ситуації в Україні, Криму, Кавказі. До того ж у цих статтях міститься інформація стосовно голодомору 1932–1933 рр., про проблеми визначення кількості жертв. Автором було збережено мову документів в оригіналі.

Ст. 52. «На Україні вимерло мільйони людей» // Новий час 16.VI.1934 р.

Кореспонденція Антикомінтернів надає, що на Україні вимерло мільйони людей з голоду. Точну цифру більшовики навмисно за-

кривають. Лише завдяки добрим жнивам Москві вдалось задержати більшовицьку владу. Однак через брак тягла засіви не відбудуться, так як би того не було треба, а посуха та саранча все донизує до решти. Новий голод загрожує Україні, Кавказу та Криму. «Новий час» часто публікують автентичні дописи про положення, з яких видно як в дійсності переживає Україна.

Ст. 53. «Україні знов загрожує голод» // Тризуб 17.XI.1934 р.

Україна перед новою катастрофою. – Знову загрожує голод і цього разу з тим не криються самі окупанти.

Ст. 54. «Час вдарити на Гвалт» // Тризуб 1934.

Комітети допомоги голодним України засновані того року повсюду українцями, а подекуди й чужинцями повинні як найшвидше і як-найповажніше спинитися над становищем наших земляків.

Ст. 55. Село на Радянській Україні. Як заводили силоміць колгоспи. Бунти. Хто верховодить // Діло 16.VI. 1934 р.

У 30 р. по всій Україні було 54 % колгоспів. На початку великого посту в Україні, Сибіру, Кубані пішли бунти, робили це самі жінки, почали самовільно розбирати свій вектор в колгоспах. Армія ГПУ, що була переодіта в цивільне терпеливо чекала поки не втихне бунт.

Як усе утихло та розпочались масові арешти. Цілі дві неділі автомобілі та фіри возили нещасних селян до станцій за планом. Людей як оселедців набивали в багаж, ні води, ні їди і аж Вологди.

Люди вже не противляться колгоспу, здались на ласку більшовиків. Розпочалась побудова колгоспів з гору. Присилили землемірів до кожного колгоспу, на це партія змобілізувала 25 тис. робітників. Фабрики виділяли, зрозуміло, не ліпших, а п'яниць, злодіїв, ворів.

Ст. 56. Про голод на Україні каже про це американський журналіст // Діло 18.VI. 1934 р.

Чемберлін обчислює далі на підставі урядових світських джерел, що за рік вигинуло з голоду і наслідків голоду від 4- до 5 млн. населення. Сама радянська влада визнає, що на околицях де не було достачі в поживі «вигинуло» біля 10 % населення. Далеко більший % смертності мали околиці віддалені від залізниць каже Чемберлін.

Совітська держава, яка разом з іншими придержувала пакту Келього, відкриває війну, як засіб боротьби у державній політиці. Веде війну класову в жорстокий спосіб проти свого селянства, вживаючи голод, як засіб боротьби в нечуваний досі спосіб і в нечуваних розмірах.

Ст. 55. Полишили селянство на голодну смерть. // Діло 11.VIII.1934 р.

Українське бюро Женева.

Жахливе свідoctво вбогості виставляє пан Косіор «плановій» більшовицькій господарці, визначаючи, що при ній затрачується щороку сотки мільйонів збіжжя. Боротьба з розтяганням збіжжя до якої закликає Косіор – це боротьба проти Українського народу, селянина, що хоче щось заховати, щоб пережити зиму.

Ст. 56. Повна безнадійність будь-чого // Діло 22.III.1934 р. Швайцарський часопис про положення в Україні.

Офіційний орган Швайцарського Союзу «Дер Бунд» дня 11 березня цього року, помістив велику статтю варшавського кореспондента «Російська дійсність» говорить, що положення селян є гіршим ніж міщан. Великі норми хлібозаготівлі не виконуються, бо була не погода «неврожай», хоча по Чорноморських округах хліба бракувати не могло. Загинуло не 6 мільйонів, як подає Радянський уряд, а по меншій мірі 15 млн.

Мій товариш Мусів часто їздити до Харкова. В очі, щодня кидалась картина: в досвітні години на тротуарах лежало кілька трупів селян від голоду. Дружина товариша їздила пів року тому до Криму через пусті села та хутори, населення яких вимерло або потікало в далеку Росію.

На минулорічні жнива в Україні мобілізовано всіх робітників з промислових округ. Мій товариш «відповідальний технічний працівник» теж змобілізований. Працював від 12 липня по 6 серпня в день давали 300 гр. хліба та тричі в день ситу юшку.

Ст. 57. Український допомоговий комітет у Льондоні // Діло 15.III. 1934 р.

На сходинах англійських представників гуманітарних організацій 29 вересня 1933 року, обговорено справу заслухати в Лондоні допомогу комітету голодуючих на Україні. На сходах присутні гості з Буковини, сенатор В. Залозецький і посол Ю. Сербітюк члени управи допомогового комітету, який працює в Румунії. Комітет розпочав акцію на збирання грошей для пересилки для голодуючих на Україні і в інших землях СРСР. Комітет розіслав свої заклики в Англії на складання жертв для голодуючих. Цей заклик підписали лорд Дінсон, посол Ф. Лулін-Джовнс, посолка Елеонор Ратсовн, суддя

Сесіль Сепмен, полковник Сесіль Л. Естрейндж Мальон, професор Р. В. Сітон-Ватсон.

Скарбник: пані Крісті, яка в 1921 році вела рятувну акцію на Кавказі.

Ст. 58. З голодного більшовицького краю // Діло 2.V.1934 р.

С. Немирінці має 700 душ. Лише 5 виголоднілих родин. У сусідньому селі 3300, а померло 1900.

Ст. 59. Нова голодова катастрофа на Україні // Діло 19.IV.1934 р. Укрбюро Женева.

Страшний голод на Волгі 12 років тому, викликав фатальний збіг обставин, аніж більшовицька політика уряду.

Ст. 62. На Україні вмерло з голоду 140 тисяч німців // Діло VII.1934 р.

Загальні підрахунки голоду на Україні і Кавказі вказують 10 млн. осіб за даними більшовиків.

Часопис Союзу німецьких національних груп в Європі «Націонун Штат» (зшиток за січень цього року) підрахував кількість німців, що загинули в різних катастрофах у більшовиків. З німців у Росії мешкає уже [незрозуміле слово], яких 360 тисяч на Україні, заселених в багнах і бараках Російської Волині 45 тисяч німців, яких важко охопити державною адміністрацією й методами праці загинуло з голоду яких 4 %. Те саме можна сказати про округу Корестня. Багато більші втрати 70 тисяч німців, що живе біля Одеси. Округи Маріуполя, Миколаїва і Мелітополя, що мають 100 тисяч німців, занотовують втрати 10 %. Тут вимерло або виляндрували цілі села. В Донбасі голодують менше. У 12 тисяч німців в Артемівському округу загинуло 5 %. В Криму сильний голод в Семфіропольській і Діянковській округі. В цих округах 5 літ назад жило 25 тисяч німців. У великих селах сьогодні можна знайти ледве 15 тисяч німців.

Автор цього звіту Ф. Ексіль робить висновки, що в 1933 році загинуло від голоду 140 тисяч німців.

Американський журналіст про голод на Україні // Діло 11.III.1934 р. Укрбюро Лондон.

Збіжжя на полях... В це не хочеться вірити і це в країні, де від голоду гинуть люди.

Ст. 64. Я бачив сам почорніле збіжжя. Траплялося, їдеш день, а на околицях незібране збіжжя, лише зрідка шматки поля де збіжжя зібрано.

Це тому що багато селян вмерло або їх вивезли минулої весни, пояснювали мені, коли я розпитував. Прислані робітники з міста не вміли збирати зерно, вони були голодні, теж мерли з голоду, не вистачало коней «колективне господарство це повна невдача»

Ст. 65. В англійській палаті послів запитують про голод в СРСР // Новий час 19.VII.1934 р.

Дня 5 цього місяця запитав посол сер Валдрон Смитерс секретаря справ закордонних сер Джона Саймона, чи він має якусь інформацію про економічну ситуацію в СРСР і яку величину набув голод за останні 20 місяців? Сер Вільям Дейвісон запитав того самого дня міністра торгівлі скільки тон поживи вивезено з СРСР протягом останнього року. З відповіді довідуємось, що у минулому році вивезено 748.248 метричних тон пшениці, 567.094 метричних тон ячменю і 37.205 метричних тон масла.

Перед новою голодною катастрофою на Україні. У червні 12 липня цього року в архієпископській палаті у Відні відбулось під проводом кардинала д-ра Теодора Інніцієра засідання міжнародного комітету з допомоги голодуючим СРСР.

16–17 грудня 1933 року в архієпископській палаті у Відні відбулась міжконфесійна і міжнародна конференція при участі представників усіх організацій. На нараді ствердили, що перед жнивами 1933 року мільйони невинних людей померли з голоду, а розмірно – добрі жнива могли принести лише хвилину полегшення.

Цього року велика посуха принесла великий удар і по СРСР.

Ст. 67. Боротьба за хліб на СРСР // Новий час 25.VIII. 1934 р.

«Дейлі телеграф» що у СРСР посилюється боротьба між владою, що забирає збіжжя. Колгоспникам, що беруть участь у жнивях дають 10 % збору. В багатьох колгоспах замість машин видно лише у полі коси.

Ст. 69. Занепад хліборобства в СРСР // Новий час 3.VIII.1934 р.

Під такою назвою з'являється в «Журналь де Женев» стаття редактора Бріке. Урожай 33 року був відносно добрий, але втрати величезні Косіор у «правді» зазначає, що втрати жнив 30 %.

Ст. 69. Палята Льюїс обговорює справу голоду на Україні // Діло 8.VIII.1934 р.

25 липня цього року відбулось в англійській палаті Льюїс довша дебата присвячена положенню в СРСР та голоду в Україні.

Льорд Чарнвуд запитав до уряду чи має той якусь інформацію, щоб заперечити голод в СРСР Союзі? Він заявив, що у 1933 році від голоду біло померло не менше 3 мільйонів чоловік і це досить, щоб зацікавити культурний світ.

Архієпископ з кентербери підтвердив слова лорда. Лорд Денбі говорив про Україну про стан духовенств від голоду, зауважуючи, що бачив знімки положення вкраю. Згадав він про резолюції які недавно були внесені в Американському конгресі конгресменом Гемільтоном Фішом, про положення на СРСР Україна та про число людей, які загину з голоду 1932–1933 рр.

Льорду Стенговн (з уряду) підсекретар закордонних справ сказав, що уряд з Його королівської величності знає про положення на Україні.

Ст. 70. Жахливий злочин Московської більшовицької системи // Громадський голос 28.VII.1934 р.

Вістники про навмисне виголодження великої України доходять до Європейських політиків і викликають велике враження з приводу варварства...

В англійському парламенті прийшли до висновків, що вивезених продуктів з СРСР вистачить, щоб не вмерти ні одному Українцеві.

Ст. 71. Що про це говорять в англійській палаті лордів // Укрбюро Лондон. Нова зоря 9.VIII.1934 р.

Підтвердили про свою освіченість з приводу голоду 25. VII.1934 р.

Ст. 72. Перед новим голодом на Україні // Громадський голос 28.VIII.1934 р.

Др Е. Аменде, що приїхав з СРСР до Америки зазначав, що на Україні вимерла з голоду велика кількість населення.

Ст. 72. Велика Україна перед новим голодом // Хліборобський шлях 22.VII.1934 р.

Ст. 72. В «Таймс» д-р Аменде секретар між віросповідного комітету допомоги голодуючим СРСР, що минулого року в СРСР 10 мільйонів людей померло з голоду.

Ст. 74. В Україні // Українська Нива 23.VII.1934 р.

Посуха навістила більшість районів Вінницької, Чернігівської, Дніпропетровської, Одеської областей України, Азово-Чорноморський край, Крим та інші райони. Більшість засівів і сіно-

косів пропала. 36 % озимих вимерзли й висохли. Найбільше терплять Одеса і Харківські райони.

Отже, представлені до розгляду матеріали відображають погляд закордонної преси на події у СРСР, особливо Україні. Діапазон питань, який піднімався у пресі, був дуже широким. Одне з найбільш гострих питань, що турбує журналістів, це причини голоду, до яких відносять як природно-кліматичні умови, так і аграрну політику СРСР, зокрема голод 1932–1933 рр. Не менш дискусійним питанням і до сьогодні є питання кількості жертв голоду 1932–1933 рр. Висунуті авторами версії з цього питання є не обгрунтовані, вони апелюють до даних, наданих радянським урядом, і через недовіру до них висувають власні припущення, видаючи це за реальні цифри. Зауважено, що для збору зерна присилали робітників з міста, які не мали навиків у сільськогосподарській справі, тому продуктивність праці жнивучих була невисокою. Загроза нового голоду викликала занепокоєння світової громади, але інформацію стосовно офіційної позиції західних держав не було наведено.

Бібліографічні посилання

1. Круцик Р. Виступ Р. Круцика на науковій конференції у Вінниці. Голод 1932–33 рр у народній пам'яті і архівних документах. – Електронний ресурс: <http://www.history.iv-fr.net/article.php?id=961>

2. Романець Н. Голод 1934–1935 рр. і репресії // Український історичний збірник. – Вип. 14. – 2011. – Ст. 138–151.

Надійшла до редколегії 5.03.2012

УДК 94 (47) – 054.72 «1917/1939»

В. С. Лавренко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ КОЗАЧОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЕМІГРАЦІЇ В ЄВРОПІ (1917–1939 рр.)

Розглянуто особливості адаптації козачої студентської молоді до еміграції в Європі міжвоєнного періоду. На основі періодики та матеріалів особис-